

LABURPENA

HELBURUA

Ordezkatuak eta ikusgarriak. Nekazal-emakumeen parte hartze eta ordezkaritza sektoreko erabakiguneetan ikerlanaren helburua da nekazal-emakumeek sektoreko erabaki organoetan duten egungo parte hartzea aztertzea espazio horietan dauden edo egon diren emakumeen eskutik, eta, azterketa hori beste ikuspegi batzuekin osatuta, emakumeekin modu kolektiboan eraikitzea haien parte-hartze eraginkorrerako baliagarriak izango diren proposamenak.

ABIAPUNTUA

Ikerlanaren abiapuntuan bi ardatzek egiten dute bat:

1. Batetik, nekazal-emakumeak.
2. Bestetik, Emakume Nekazarien Estatutuak (8/2015 Legea), eta, bereziki, nekazal-emakumeen parte hartze eta ordezkaritzari dagokion atala.

NEKAZAL EMAKUMEAK

Entitateak kontuan hartuz gero, EAEko azaleraren %88 landa-eremua da. Horrek esan nahi du, lurraldearen gainerako %12a eremu urbano edo erdi-urbanoa dela. Hala ere, biztanleriari erreparatuz gero, gauzak zeharo aldatzen dira: EAEko biztanleriaren %11 bizi da landa-izaerako entitateetan, eta %89 gainerakoetan.

Bi datu horiek gainjarrita, zera ondorioztatzen da: EAEko lurraldearen azalera gehienak biztanle kopuru txiki bat hartzen duela, eta azalera-eremu txiki batek biztanleriaren zatirik handiena.

Irudi horrek honakoa adierazten du: landa-eremuetara begirada luzatzen duten biztanleen %89k, landa-eremutik kanpo kokatutako toki batetik egiten dutela. Datu hori funtsezkoa da ulertzeko nola ez dagoen landa-eremuaren nolakotasunaren ulermen kokaturik, eta begiradek eta beharrek talka egiten dutela askotan.

Iruditeria orokorrean landa-eremuko emakumea nekazal-emakumearekin berdintzen zuen ekuazioak jada ez dio errealitateari erantzuten. Sektoreei erreparatuta, ordaindutako lanean ari diren landa-eremuko emakumeen artean zerbitzuen sektorea nabarmentzen da, argi eta garbi, emakumeen % 75ekin; nekazaritzan dabiltzanak %8 dira. Hala ere, nekazal-jarduerarekin harremana datu ofizialen arabera jarduera nagusitzat duten emakumez haraindi kokatu daiteke; izan ere, hala da. *Las Mujeres en el Medio Rural Vasco* 2016ko azterlanak erakusten du zein den landa-eremuko emakumeen eta nekazal-jardueraren arteko lotura: %58ak ez du inongo loturarik; nekazal-jarduerarekin lotura duten gainerako %42tik, %71ak autokontsumokoa du (guztizko %30).

Landa-mundua oso aldaketa sakonak jasaten ari da azken hamarkadetan, eta eraldaketa horren ezaugarri argiena nekazaritza-jarduerak landa-nortasunaren bi dimentsio horietan (ekonomikoa eta sinbolikoa) duen zentraltasun-galera da (Sampedro, 1999).

Zergatik aipatzen da hau? Nekazaritzak bereak dituelako zenbait ezaugarri ere: nekazaritza-sistemak berez dira funtzioaniztunak, alegia, beti bete izan dituzte hainbat funtzio, elikagaiak, zuntzak eta beste lehengai batzuk ekoizteaz gain, eta, horrela, barne hartu dituzte ingurumen-funtzio, funtzio ekonomiko eta gizarte-funtzio ugari.

Nekazal-emakumeek landa-eremuaren eta nekazal-jarduerarenak propio diren funtzioak sustengatzen dituzte.

ENE

Ikerlan honek ENERekin duen lotura nagusia nekazal-emakumeen ordezkartza eta parte hartzeari buruzko III. tituluari kokatzen da. Artikulu horretako lehenengo puntuak emakumeen parte hartzeko eskubidea aldarrikatzen du.

19. artikulua.– Parte-hartze sozial eta politikoa.

1.– Emakume nekazariak baliozko solaskidetzat hartuak izateko eskubidea dute haien interesak eta beharrak ordezkatzeko dituzten politikak bultzatzean, autonomia susta dadin eta haien maila sozial, ekonomiko eta politikoa indar dadin.

Artikuluaren bigarren puntuan, zuzendaritza-organoetako ordezkartza orekatua lortze aldera, hirugarren puntuaren eraginpean dauden elkarte eta erakundeei zuzendutako berariazko prestakuntza-planak martxan jartzea aurreikusten da.

2.– Nekazaritzaren gaian eskumena duten Euskal Autonomia Erkidegoko administrazioek sustatutako emakumeen presentzia gutxienez orekatua izan dadin nekazaritzaren arloan jarduten duten profesionalen, enpresen, sindikatuen edo bestelako elkarte eta erakunde zuzendaritza-organoetan. Horretarako, elkarte eta erakunde horiei zuzendutako berariazko prestakuntza-planak martxan jarriko dituzte.

Hirugarren puntuan, arau zehatz bat ezartzen da:

3.– Nekazaritzaren gaian eskumena duten Euskal Autonomia Erkidegoko administrazioek ez diete ez laguntzarik ez diru-laguntzarik emango nekazaritzaren arloan jarduten duten profesionalen, enpresen, sindikatuen edo bestelako elkarte edo erakundeei, baldin zuzendaritza-organoetan emakumeen presentzia gutxienez orekatua ez badute. Estatutu honen bigarren xedapen gehigarrian adierazten den bezala ezarriko da neurri hori.

Esan beharra dago hau izan dela estatutuak jasotako artean zalaparta handiena sortu duen puntua. Eta bigarren xedapen gehigarriak zera dio sektoreko erakundeek dirulaguntza publikoak jasotzen jarraitzeko baldintzen inguruan:

2.– Lege hau **indarrean sartu ondorengo lehen lau urteak igarota**, nekazaritzaren gaian eskumena duten Euskal Autonomia Erkidegoko administrazioek ez diete ez laguntzarik ez diru-

laguntzarik emango nekazaritzaren arloan jarduten duten profesionalen, enpresen, sindikatuen edo bestelako enkartere edo erakundeei, baldin **zuzendaritza-organoetan emakumerik ez badute**; eta **sei urteren ondoren**, ez zaie emango zuzendaritza-organoetan **emakumeen presentzia gutxienez orekatua** ez dutenei.

Zer esan nahi du horrek? ENE 2015eko urriaren 22an sartu baldin bazen indarrean, lehen lau urteak igarota, hau da, 2019ko urriaren 22tik aurrera, gutxienez emakume bat izan behar zutela sektoreko enkartere eta erakundeek zuzendaritza-organoetan laguntza eta dirulaguntzak jasotzen jarraitzeko; eta, sei urteren ondoren, hau da, 2021eko urriaren 22tik aurrera, emakumeen presentzia gutxienez orekatua.

BEGIRADAK, AHOTSAK

Ikerlanean hiru iturri nagusi xehatu dira: banakako elkarrizketetan parte hartu duten emakumeak; online galdetegi enrantzunak igorri dituzten erakundeak eta pertsonak; topaketa kolektiboetan parte egin duten emakumeak.

Begirada eta ahots horietatik eraiki da nekazal-emakumeen parte hartze bizipenen kartografia. Sektoreak berak suposatzen duen (ustezko) gizonen mundutik abiatuz, batzordeak aztertu dira: orainetik atzera eta aurrera begiratu da, baina baita gora eta behera ere, bertako kideak ez baitira denak maila berean kokatzen; eta argitara, eta itzaletara.

Bakarka elkarrizketatutako emakume gehienak parte datoz sektorea, historikoki, gizonen mundu bezala irudikatu dela. Emakumeen tokia beti izan dela atzean, etxean, itzalean, eta gizonak izan direla ferriara, tratura, ordezkarietara joan direnak. Emakumeen lana kasu askotan giltzarri izan arren ustiapen horren bizirautean: izan bertako lan eta ardurak eraman dituztelako, edota lan eta ardura horiek bete dituztenek hori egitea ahalbidetu duten gainerako lan eta ardurak beraien gain hartu dituztelako. Edo, baita ere, ustiapeneko lan eta ardurak eta gainerako lan eta ardura denak beraien gain hartu behar izan dituztelako.

Hala ere, historikoki horrela irudikatu den hori gaur eguneraino ekarri dute zenbait emakumek. Testuinguru horrek eragin nabarmena (izan) du sektoreko ordezkarietan eta erabakiguneen eraketan. Parte hartu zuten lehenengo emakume horiek, gehienetan, salbuespenak salbuespen, ez zuten panorama samurra aurkitu.

“Las primeras machotas, horrela deitzen zitzairen, ez zeuden ongi ikusiak” (C3Y4).

Aurkitu zutena izan zen genero rolen pisua.

Genero rolak

Horrela kontatzen du duela 30 urte bileretan parte hartzen hasi zenean izan zuen esperientzia emakume batek:

“Ba begira, gogoan dut hasieran eskualdeko bilera batera joan eta batek esan zidala: ‘Zer, ez duzu zereginik, edo ez duzu ezer lisatu behar?’ Eta nik esan nion: ‘Senarra utzi dut niretzako afaria prestatzen eta lisatzen’. Gezurra zen, sofan etzanda egongo zen, baina berdin zion horrek, hori esan nion” (CoY4).

Eta genero rolen pisu hori barru-barruan daramate zenbait emakumek. Elkarrizketatutako emakume batek hala adierazi du inguruan entzundakoa:

“Oro har, emakumeek esaten dute: ‘Nola esango diot nik senarrari bilera batera noala?’ Hara! Medikuairengana edo erosketak egitera zoazela esaten diozun bezala. Etxeko gauzak egitea, non dago idatzita? Baina hori datorkigu burura, ala ez? Ikasitakoa da, txiki-txikitatik sartutakoa” (C1Y1).

Hau guztia kontuan hartuta, ez da harrizkoa elkarrizketatutako emakumeek erabakiguneetako beraien parte hartze esperientzian oztopo bezala identifikatu dituzten erresistentzietan topatu izana.

Erresistentziak

Elkarrizketatutako emakumeen %52k bere esanak jarraitzeko erresistentzia topatu du bilera espazioen batean bere ibilbidean zehar, gizonen esanekin gertatu ez bezala.

Emakumeen topaketetan ere atera zen erresistentzien gaia. Izan ere, erresistentziek behar dute egon, bestela beste moduz egongo lirateke gauzak honezkero. Batzordeez hitz egitean, gauzak aldatzearekiko erresistentziak ezinbestean dakar berarekin emakume eta gazteak kanpoan uzteko joera. Historikoki gizonak eratu dituzte erabakiguneak, eta, orokorrean, gizon heldu edo adinekoek. Beraiek izan dira subjektu eta beraiak izan dira neurri.

Tamalez, matxismoa ez da atzoko kontua, ezta gizonetzkoena bakarrik.

Banaka elkarrizketatutako emakumeen %67k jarrera sexistak jasan ditu bilera espazioen batean bere ibilbidean zehar.

Banaka elkarrizketatutako emakumeen %48ak argi eta garbi ikusten du azpisektoreen artean alde nabarmena dagoela. Elkarrizketatutako emakumeen %24ak ez du galdera erantzun bere jarduna sektore bakarrean gauzatzearren, hortaz, beste sektoreekiko esperientziarik ez izatearren. Horrek esan nahi du, erantzun dutenen %63a dela alde hori argi ikusten duena.

Elkarte eta batzorde eraketara hurbilduz, honakoak jaso dira:

Ezinbestekotzat jotzen dute emakume askok elkartein oinarriei buelta ematea. Elkartea bazkideek eratzen dute, eta horiek dira gero batzordeak osatzen dituztenak. Oinarrietan haize berririk sartu ezean, ezinezkoa da batzordeak orain arteko moduak ez diren beste batzuez elikatzea. Eta, printzipio berbera aplikatuz, oinarrietan parte hartzen duten emakume gehiago egon ezean, ezinezkoa da batzordeetan betikoak ez diren emakumeak egotea, hain onuragarria litzatekeen emakumeen arteko txandakatze baterako, adibidez.

Besteak beste, ikerlanean gakoa den gai batekin egin da topo: banaka elkarrizketatutako emakume gehienek (%71) esango lukete ez datozela bat elkartein dauden eta batzordean dauden emakumeen ehunekoa. Ikerlanean aztertu da nola historikoki sektoreko emakumeen aldarrikapena izan dena (ustiapenetan lan egiten zuten emakumeak horien titular edo titularkide izatea horrekin zegozkien eskubide sozial eta ekonomikoak berenganatzeko), adierazle arriskutsu bat bilakatu den. Desitxuraketa bikoitza hauteman da: batetik, lanean dauden eta aitortzen ezta eskubiderik ez duten emakumeak daude, inongo izendapen eta estatistiketatik kanpo gelditzen direnak; eta, bestetik, ustiapenetan lan egiten ez duten eta izan beharko luketen emakumeek ez duten aitortzen eta eskubideak dituzten emakumeak, izendatuak izan daitezkeenak, eta estatistikak lortzen dituztenak.

Hortaz, gaur egungo antolamendua kontuan hartuta, **titulartasuna giltzarri** den faktore bilakatzen da parte hartzea ahalbidetzeko orduan, horrek eskainiko baitu elkarrekin parte hartu ahal izateko giltza; eta, ondorioz, ordezkaria izan eta erabaki organoak osatzekoa.

Arazoa zein da? Orain arte kontatutakoa, era sintetikoan adierazia:

- A. Badaude emakumeak titularrak BAI direnak, beraz, parte hartzeko eskubidea (eta betebeharra?) BAI dutenak, eta sektorean BAI dihardutenak. ZUZEN.
- B. Badaude emakumeak titularrak BAI direnak, beraz, parte hartzeko eskubidea (eta betebeharra?) BAI dutenak, eta sektorean EZ dihardutenak. OKER.
- C. Badaude emakumeak titularrak EZ direnak, beraz, parte hartzeko eskubidea EZ dutenak, eta sektorean BAI dihardutenak. OKER.

Ondorioz, ikerketa lan honen markoa eratzen duen Emakume Nekazarien Estatutura bueltatuz, emakume titularrei dagozkien ehuneko horiek A eta B taldeetako emakumeek elikatzen dituzte, barne egon beharko liratekeen C taldekoak kanpo utziz.

Elkarrekin gutxi batzuek era naturalean egin dute trantsizioa, baina askok ENEren eraginez eraldatu dute batzordearen osaketa.

Sektorekoak diren erabakigune berdinak horiek nola eta nondik eraikitzen diren aztertzea proposatzen da, jakina baita hautagarriak diren emakumeen ehuneko bat ez dela nekazal emakumea, eta nekez defendatu ahalko dituela horien beharrak. Aldiz, nekazal emakume ugari gelditzen dira hor egoteko aukeratik kanpo (azken hau ez da arazo berria, baina ez da horregatik garrantzia gutxiagokoa, ezpada gehiagokoa).

Egiturezko hainbat gai berrikusi eta birplanteatu beharko lirateke.

Desitxuraketa horren eta ematen diren delegazio (informal) kasuen ehuneko zuzenean lotuta daude: banaka elkarrizketatutako emakumeen %76ak ezagutzen du emakumea bazkide izan arren, bileretara bere orde inguruko gizonen bat (aita, senarra, semea, neba...) joaten deneko kasua. Eta bi mantra nagusi antzeman dira, hurrenkera honetan:

“Honek lehen bezala jarraitu behar du”

“Zer erakutsiko didazu zuk niri (gazte, emakume)?”

EMAKUMEEK DIOTE

Horrez gain, bilera espazioak emakumeen pertzepzio eta bizipenen arabera aztertu dira: abegikorrek diren ala ez, probetxugarriak, ea behatuak edo kuestionatuak sentitu diren, ea ardurak hartzera animatu dituzten, hitz hartzeen inguruko hausnarketak, kontuan hartuak sentitu diren, beraien parte hartzearen balioespena, beraien iritzien balorazioa, zein den exijentzia (eta autoexijentzia), desdostasun eta akatsak nola kudeatzen diren, hizkuntzaren erabilera zein den.

Argitu behar da ez dela emakumeek parte hartu duten batzorde bakoitzeko azterketa egin, baizik eta emakumeen esperientzien bilketa bat.

Eta nekazal-emakumeak nekazal-emakumeen begietatik ere jaso dira. Ikerlanean zehar aipatu da emakumeen parte hartzean kanpo faktoreek bezainbat eragin dezaketela barnekoek. Horrek azaldu dezake, hein batean, egoera antzekoen aurrean emakumeen esperientzien arteko aldea. Horrez gain, beraien ibilbidean topatutako gainerako emakumeen edota sektoreko beste emakumeen inguruan ere galdetu zaie.

Emaitza batzuek kontudenteak dira: elkarrizketatutako emakumeen %81ak, orokorrean, desadostasun baten aurrean gizon eta emakumeek ezberdin erantzuten dutela uste dute. Desadostasun baten aurrean gizon eta emakumeek tratu berdina jasotzen al duten galdetuta, elkarrizketatutako emakumeen %57ak uste du, orokorrean, ez dela berdina.

Bestalde, elkarrizketatutako emakumeei eskatu zitzaie, beren pertzepziotik abiatuta, partekatu zezatela orokorrean nola hautematen zituzten emakumeak parte hartzearekin lotura zuten gai zehatz batzuen inguruan, beraien burua ikusi eta hautemateko moduekin harremana zutenak, hala nola: ahalduntzea, ekimena, konfiantza, ekimenen barne edo kanpo kokatzea, parte hartze espazioetako jarrera, eta horrekin lotuta kupoak eta 'loreontzi'aren betiereko zama.

Emakumeen %79ak ahalduntze falta orokortua nabari du sektoreko emakumeen artean.

Emakumeek beraien buru eta gaitasunengan duten konfiantza hizpide hartuz gero, balantzea argia da: emakumeen %71ak uste du konfiantza falta dela sektoreko emakumeen artean.

Emakumeak ekimen edo arduren barne edo kanpo kokatzen diren galdetuta, emakumeen %64ak uste du, orokorrean, sektoreko emakumeek beraien burua ekimenetatik kanpo kokatzen dutela, baztertu egiten direla.

Erabaki guneetan aktiboki parte hartzen ez duten askoz gizon gehiago egon arren emakumeak baino, gizonekiko ez da etiketa hori aplikatzen; emakumeari ordea istantean aplikatzen zaio, bere balioa eta ekimena luze frogatu ondoren kasurik onenean kendu dakiokena. Estatutuaren testuinguruan erabaki organoetara sartu diren emakumeekin bereziki gertatzen dela adierazi dute emakume askok, administrazioak inposatutako loreontziak bailiran.

Bilera espazioen antolamendua

Bilera espazioen antolamenduaren erradiografia bat ere egin da, espazio horien nolakotasuna aztertu da elkarrizketatutako emakumeen begirada eta bizipenetatik. Aztertutako alderdiak izan dira mugikortasuna (non egiten dira bilerak? zer suposatzen du horrek?), ordutegia (gai bereziki zabala, berau ezartzeko irizpideetatik hasi eta ezarpen horiek -ez-betearazteko moduetaraino) eta ordainsariak (inork jasotzen al du dirurik bertaratzeagatik? dirua jasotzea ez baina galtzea badakar parte hartzeak, zer?).

Elementu erraztaileak eta oztopoak

Ikerlanean, emakumeen parte hartzea errazten duten elementuak aztertu dira, aurrez aurreko emakumeen banakako elkarrizketetan eta erakundeei luzatutako galdetegietako erantzunetan oinarrituz; baita oztopoak ere. Ondorio mamitsuak atera dira.

ENE

Emakume Nekazarien Estatutua ere izan da aztergai. ENE ikergaiarekin harreman zuzena duen 2015ean argitaratutako dokumentua izanik, haren ezagutza ez da espero zitekeena. Ikerlanean parte hartu dutenei galdetu zaie ea ezagutzen duten, ea irakurri duten eta ea landu duten, bai orokorrean, bai emakumeen parte hartzearekin harremanean.

Irakurketari dagokionez, elkarrizketatutako emakumeen %4ak soilik irakurri du ENE osorik; %48ak irakurri du horren zati bat. Aldiz, elkarrizketatutako emakumeen %48ak ez du ezer irakurri. Eta estatutua irakurri ez dutela erantzun duten emakume guztiak batzorde bateko kide dira (2021). Batzuek bazekiten estatutua existitzen zela, entzuna zuten zerbait; baina erantzun hori eman zuten emakumeen %30ak (elkarrizketatutako emakume guztien %14) ez zekien estatutua existitzen zenik ere.

Galdetegia bete duten 51 entitateei ENERen edukien elkarte-mailako lanketaren inguruan galdetuta, horietatik herenak erantzun du (%33,3) osorik egin duela ENERen edukien lanketa; gehienek (%60,8), edukien zati bat landu dute soilik; eta gutxi batzuk baino ez dira inongo lanketarik egin ez dutenak.

Hala ere, erantzun horiek ez datoz bat emakumeei egindako banakako elkarrizketetan jasotako emaitzekin: emakumeen %24ak soilik egin du ENERen nolabaiteko lanketa bera parte deneko

elkartearen bitartez. Jakin arren ez dutela zertan bat egin galdetegia bete duten elkarteek eta elkarrizketatutako emakumeek parte hartzen dutenek, alde handiegia dago bi agertokien artean.

Elkarrizketatutako emakumeen %76ak ez du ENEren inolako lanketarik egin. Lanketarik egin ez dutela erantzun duten emakumeen %81a (emakume guztien %62) elkarte bateko batzordekide da gaur egun (2021).

ENEren orokorreko lanketatik III. tituluko 19. artikulua aipatzen duen ordezkartzaren gaian zentratuz, are baxuagoa da lanketa. Soilik elkarrizketatutako emakumeen %14ak egin du puntu horren inguruko lanketaren bat elkartearen bitartez, lanketarik egin ez dutenen %86arekin alderatuta.

Kuota sistema kontu arantatzua da. Parte hartzen duten emakume gutxi horiek, ia-ia modu automatikoan, parte direneko elkarteetako batzordeetan bukatu dute. Kasu batzuetan, eramangarria izan daiteke egoera hori; beste askotan, ez. Kasu batzuetan ondo jasoak izan dira espazio horietan; beste askotan, ez. Egoera zein den ikusita, une honetan, mugimendua sortzeko bide zilegia dela ikusten dute emakume batzuek, baina lanketa behar da, sakonekoa.

Behin eta berriz jaso den beste kontu bat izan da teoriaren eta praktikaren arteko aldea.

Lan saio kolektiboetan ENE hasieratik ezagutu eta sorrera hartan bere balio eraldatzailean sinesten zuten emakumeak egon ziren. Batzuek aitortu zuten desilusia sentitzen dutela orain. Ikusi dute ez dela baliabiderik eskaini (aurrekontu, aholkularitza, hedapen), eta ez zaiola jarraipenik egin.

Hala ere, itxaropena ez da galdu: baliabideak eskaintzen diren momentuan ENEk aldaketa positiboak ekarri litzake. Topaketa kolektiboetan parte hartu zuten emakume askok ENEren lanketa ardatz bezala ikusten dute eta baita etorkizuneko konponbide bezala.

Gainera, lan honen berariazko helburuetako bat izan da ikustea estutuaren 19. artikulua proposatutakoak ze mugimendu sortu dituen, hala izatekotan, eta mugimendu horiek nondik sortuak izan diren, zerk bultzatuak.

Mugimenduetako zenbait arauak bilatutako emaitzekin bat ez datozen moduek elikatu dituztela antzeman da, eta beharrezkoa da identifikatzea zeintzuk diren horiek etorkizuneko konponbideetan erantzun bat bilatu ahal izateko.

PROPOSAMENAK

Azkenik, 3 kategoriatan banatu dira bai aurrez aurreko banakako elkarrizketetan, bai elkarteei helarazitako galdetegietan, bai talde lan saioetan jasotako proposamenak. Maila ezberdinetan, norbanakotik hasita administrazioetaraino, nekazal-emakumeek sektoreko erabaki organoetan duten parte hartzea hobetzearen bidean erabilgarriak izango diren proposizioak jaso dira, egoera ezagutu eta bizi dutenekin elkarlanean.